

УДК 001.4

ФУРАШЕВ В.М., кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
доцент, професор РАЕ

СУТНІСТЬ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “РІШЕННЯ”

Анотація. До питання наукової термінології: сутність та визначення поняття “рішення” як одного з базових понять життєдіяльності людини, суспільства та держави.

Ключові слова: рішення, прийняття рішення, управління.

Аннотация. К вопросу научной терминологии: сущность и определение понятия “решения” как одного из базовых понятий жизнедеятельности человека, общества и государства.

Ключевые слова: решение, принятие решения, управление.

Summary. To the question of scientific terminology: essence and decision of concept of “decision” as one of base concepts of vital functions of man, society and state.

Keywords: decision, decision-making, management.

Диму без вогню не буває
(Народне прислів'я)

Постановка проблеми. Досить часто у побутовому житті, в офіційних документах та розмовах ми застосовуємо слово “рішення” та словосполучення “прийняття рішення”, “процес прийняття рішення”, “процедура прийняття рішення”, “обов’язкове рішення”, “консультативне рішення” та багато ін.

Автора зацікавило питання: що ж розуміють під словом рішення? Яка його природа, сутність?

Ознайомившись з доступним масивом інформації, автор прийшов до наступних висновків.

Над науковою проблематикою за напрямками “прийняття рішення” та “процес прийняття рішення” майже усі дослідники, в тому числі й автор, зосереджували увагу на процесах та процедурах прийняття рішення, класифікації рішень та процесів прийняття рішень (наприклад, [1 – 33]), сприймаючи при цьому слово або термін “рішення” як усім зрозуміле. Саме цим можна пояснити відсутність (або невідомість автору) наукових досліджень сутності й, відповідно, загального визначення на її основі слова (поняття, терміну) “рішення”.

Водночас твердження щодо повної відсутності визначення слова (поняття) “рішення” буде не зовсім коректним.

Словник російської мови [34] поняття “ рішення” визначає як (мовою оригіналу): “Решение – 1. Решить. 2. Постановление. 3. Заключение, вывод из чего-н. 4. Ответ к задаче, искомое выражение.

У цьому ж “Словнику”: “Решить – 1. Обдумав, прийти к какому-н. выводу, к необходимости каких-н. действий – решил остаться дома. 2. Вынести постановление о чем-н. Р. дело в чью-н. пользу. Решили созвать собрание. Решено и подписано (окончательно решено). 3. Производя вычисления, определить искомое. Р. задачу. Р. уравнение. Решить чью-н. судьбу, участь – предопределить чье-н. будущее, исход чего-н.”.

Тлумачний словник з комп’ютерних інформаційно-аналітичних систем [35] також надає визначення, але суто функціональне (галузеве), поняттю “рішення” (мовою оригіналу): “Решение (solution, decision; рішення; АД) – 1) процесс и результат выбора

способа и цели действий из ряда альтернатив в условиях неопределенности; 2) выбор одной из ряда альтернатив в процессе достижения поставленных целей”. (Дане визначення автори застосовують відносно аналітичної діяльності – автоматизації аналітичної діяльності, аналітичного супроводження, прогнозування, підтримки прийняття рішень, експертних оцінок).

Але наскільки дані визначення відповідають сутності слова (поняття) “рішення”?

Метою статті є дослідження сутності слова (поняття) “рішення” та на основі цього дати його загальне визначення.

Виклад основних положень. Навряд чи хто буде заперечувати, що само собою нічого не відбувається. Будь-якій події, явищу, дії має бути пояснення її/його походження/причини. Тобто, будь-якій події, явищу, дії має передувати щось спонукальне, має бути певна спонукальна мотивація. Не знаходження такого пояснення зовсім не означає його відсутність, а свідчить лише про недостатність наших знань, їх широти та глибини.

Що може бути спонукальним? Що може формувати спонукальну мотивацію або бути її джерелом?

На погляд автора, коли ми говоримо про живі істоти, таким спонукальним, джерелом спонукальної мотивації є, перш за все, інформація. Чому такий висновок?

В роботі [36] автор зазначав: “Взагалі людство існує у суцільному інформаційному просторі, в якому кожна жива істота є інформаційною системою, елементарною (простою) або більш розвинутою (складною) та одночасно є джерелом і користувачем інформації. Навіть неживі суб’єкти природи, навколишнього середовища є джерелами інформації.

Найскладнішою інформаційною системою у сучасному світі є саме людина. Отримання інформації людиною здійснюється через всі чотири органи, якими її наділила природа: зір, слух, відчуття та дотик”.

Виходячи з цього можна говорити, що будь-які свідомі або несвідомі (інстинктивні) дії живої істоти є відповіддю, реакцією на отриману нею інформацію.

Довідково: “Реакция – 1. Отзывается каким-н. образом на раздражение, воздействие извне. 2. Проявляют своё отношение к чему-н.” ([34], мова оригіналу).

Така відповідь, реакція може бути як найпростішою, так і складною. Найпростіша реакція на отриману інформацію притаманна найпростішим живим істотам, які спроможні лише отримувати елементарну інформацію та обмінюватись нею. У цих живих істотах, як найпростіших інформаційних системах, реакція на отриману інформацію відбувається на біологічному, інстинктивному рівні.

Більш складна відповідь, реакція на отриману інформацію притаманна живим істотам, які не тільки можуть отримувати та обмінюватись більш складною інформацією, а й спроможні її оцінювати та, за результатами оцінки, створювати нову інформацію. Ця спроможність притаманна живим істотам, які мають не тільки апарат підсвідомості на рівні інстинкту, а й апарат свідомості, хай і найпростіший.

Таким чином, чим складнішою є жива істота як інформаційна система, тим складніша її відповідь, реакція на отриману інформацію.

Саме цю відповідь, реакцію на отриману, будь-яким засобом, інформацію ми сприймаємо як рішення. Неважливо на якому рівні, свідомому або на рівні підсвідомості, ми реагуємо, головне те, що ми реагуємо, тобто вирішуємо щодо здійснення або, навпаки, утримання від здійснення визначених дій.

Довідково: а) “Действие – 1. Проявление какой-н. энергии, деятельности, а также сама сила, деятельность, функционирование чего-н. 2. Результат проявления чего-н., влияние, воздействие. 3. Поступки, поведение. 4. События о к-рых идет

речь. 5. Часть драматического произведения. 6. Основной вид математического вычисления.

Деятельность – 1. Занятие, труд. 2. Работа каких-н. органов, сил природы.

Влияние – 1. Действие, оказываемое кем/чем-н. на кого/что-н., воздействие. 2. Авторитет, власть” ([34], мова оригіналу).

б) “Дія – 1. Работа, діяльність, здійснення чого-небудь. 2. Сукупність вчинків кого-н. 3. Работа, функціонування якої-н. машини, агрегату, підприємства і т. ін. 4. Вплив на кого-, що-н. Виявлення сили, енергії чого-небудь. 5. Сукупність і розвиток подій у літературних творах, кіно і т. ін.” [37].

Виходячи з наведеного можна сказати, що “рішення” – це реакція живої істоти на отриману інформацію, як основного джерела спонукальної мотивації цієї реакції.

На даний час (наука поки що не довела іншого) найбільш високоорганізованою живою істотою, найскладнішою інформаційною системою є людина.

Подальший розгляд питання сутності та визначення поняття “рішення” будемо проводити крізь призму людини.

Коли взяти за основу той факт, що людина існує у суцільному інформаційному просторі, а також те, що в основному інформація спонукає людину до дій, то можна зробити висновок про перманентне знаходження людини у стані реагування на одержувану інформацію.

Цілком природно, що відповідь, реакція людини, як найскладнішої інформаційної системи серед живих істот, на отриману інформацію є найбільш складною.

Навіть, здавалось би, найпростіші рішення людини, наприклад, “я пішов”, вимагають здійснення низки логічно взаємопов’язаних послідовних або паралельних свідомих або “звичних” (на рівні підсвідомості, інстинкту) дій типу вибору одягу, одягнутися, вибору маршруту та засобу пересування та ін. Кожна з цих дій, у свою чергу, вимагає свого визначеного рішення.

Довідково: а) “Алгоритм – совокупность действий, правил для решения данной задачи.” ([34], мова оригіналу).

б) “Алгоритм – это точно определённая инструкция, последовательно применяя которую к исходным данным, можно получить решение задачи. Для каждого алгоритма есть некоторое множество объектов, допустимых в качестве исходных данных.

Алгоритм – это понятное и точное предписание, исполнителю совершить последовательность действий, направленных на достижение цели.” ([38], мова оригіналу).

Таким чином, цей порядок здійснення дій на реагування відповідної спонуки є алгоритмом дій й можна визначати, що “рішення” – це реакція у вигляді алгоритму(ах) дії (дій) на отриману інформацію, як основного джерела спонукальної мотивації цієї реакції.

Але таке трактування поняття “рішення” можна поставити під сумнів одним питанням: Що вважати рішенням за наявності декількох варіантів реакції на спонуку до дії(й)? На це можна відповісти, що у такому випадку ми маємо справу з декількома варіантами рішення, але питання залишається.

Це питання можна зняти шляхом уточнення, про які алгоритми йде мова – проміжні (варіанти) або остаточні (прийняті).

Крім того, спонука до дій може мати характер негайного усунення, запобіжний характер або характер реагування на її появу, розв’язання.

Вище неодноразове підкреслювалося, що основою спонуки, основою спонукальної мотивації до визначених дій є інформація. Основою, а не виключною спонукою.

З метою запобігання можливих непорозумінь, різночитань, автор пропонує оперувати у якості спонуки, спонукальної мотивації поняттями “питання”, “подія”, “явище”, “ситуація” та ін.

Довідково: “Вопрос – 1. Обращение, требующее ответа. 2. То или иное положение, обстоятельство как предмет изучения и суждения, задача, требующая решения, проблема. 3. Дело, обстоятельство, касающееся чего-н., зависящее от чего-н.” ([34], мова оригіналу).

“Явление – 1. см. Явиться. 2. То, в чем сказывается, обнаруживается сущность, а также вообще всякое проявление чего-н., событие, случай. 3. В пьесе: часть акта, в к-ром состав действующих лиц не меняется.

Явиться – 1. Прийти куда-н. по вызову, по какой-н. официальной надобности. 2. Прийти куда-н., прибыть. 3. Возникнуть. Начаться, начать существовать. 4. Стать, оказаться.” ([34], мова оригіналу).

“Ситуация – Совокупность обстоятельств, положение, обстановка.” ([34], мова оригіналу).

Виходячи з наведеного, автор виносить на “суд” наукової спільноти наступне визначення поняття “рішення”: *“Рішення” – це реакція у вигляді остаточного(их) алгоритму(ів) дії (дій), спрямованих на виникнення, запобігання, розв’язання або усунення реальних або можливих (гіпотетичних) спонукальних мотивів (питань, подій, явищ або ситуацій та ін.), які їх викликали.*

Необхідно зауважити, що слова “виникнення”, “запобігання”, “розв’язання” та “усунення” у даному випадку мають різне змістовне та функціональне навантаження.

Також може виникнути питання: реакція кого – живої істоти, людини?

Раніше вже було сказано, що подальші дослідження стосуються людини, хоча й окремі живі істоти також мають здатність приймати рішення. Але людина не існує сама по собі. Вона живе у суспільстві й підкоряється визначенням “правилам гри” або “правилам життя”.

Тобто не лише людина приймає рішення, а й суспільство різних рівнів та об’єднання різних форм також приймають рішення. Саме тому у наведеному визначенні відсутня вказівка на суб’єкт реакції.

Наприклад, для нас є звичними поняття “закон”, “законотворча діяльність”, “нормативно-правовий акт”, “нормотворча діяльність”, “організаційно-розпорядчі документи” та ін., які регламентують наші дії, поступки у повсякденному житті, виконанні визначених дій та ін. Але, навіть з наступного визначення, що “1. Закон – набір правил или норм поведения, который определяет отношения между людьми, организациями, государством/государствами. 2. Закон – устойчивая повторяющаяся связь между явлениями, процессами и состояниями тел. 3. Закон – необходимое, существенное, устойчивое, повторяющееся отношение между явлениями.” ([39], мова оригіналу) витікає, що закон ніщо інше, як прийняте рішення. Й справді закон сам по собі не “з’являється”, йому передують визначені спонукальні мотиви (особисті, суспільні, державні, “корпоративні”, “кланові” та ін.). Поява закону є реакцією на ці спонукальні мотиви. Закон несе в собі алгоритми дій, які спрямовані на виникнення, запобігання, розв’язання або усунення цих спонукальних мотивів.

Аналогічно можна сказати й про інші нормативно-правові акти та організаційно-розпорядчі документи.

Виходячи з цього можна стверджувати, що законотворча, нормотворча діяльність – це процес прийняття рішення, але це тема іншого дослідження. При цьому необхідно зауважити, що, як вже вказувалось вище, процеси прийняття рішення досліджені достатньо.

Висновки.

1. Індивідуум (людина) усе своє свідоме життя постійно (крім сну, але це ще треба досліджувати) знаходиться у процесі реагування на зовнішні та внутрішні спонукальні мотиви, тобто у процесі прийняття рішення (на свідомому або несвідомому рівнях).

2. Не існує реагування індивідуума (людини), об'єднання індивідуумів (групи громадян, трудового колективу та ін.), суспільства, держави за відсутності спонукальної мотивації.

3. Основним джерелом спонукальної мотивації для процесів реагування індивідуума (людини) є інформація незалежно від її форми та виду, а також засобів її отримання.

4. “Рішення” – це реакція у вигляді остаточного(их) алгоритму(ів) дії (дій), спрямованих на виникнення, запобігання, розв'язання або усунення реальних або можливих (гіпотетичних) спонукальних мотивів (питань, подій, явищ або ситуацій та ін.), які їх викликали.

5. Законотворча діяльність – це також процес прийняття та оформлення “рішення”.

6. Закон, підзаконні нормативно-правові акти та інші організаційно-розпорядчі документи – це прийняті “рішення”.

Перспективи щодо подальших досліджень. На думку автора, заслуговують на увагу подальші дослідження щодо процесів законотворчої та нормотворчої діяльності, як процесів прийняття рішення, так і методів та засобів їх здійснення.

Використана література

1. Василенко В.А. Теорія і практика розробки управлінських рішень : навчальний посібник / Василенко В.А. – К. : ЦУЛ, 2002. – 420 с.

2. Вентцель Е.С. Элементы теории игр / Е.С. Вентцель. – [2-е изд]. – М. : Физматгиз, 1961. – 68 с.

3. Дурман М.О. Моделі та методи інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні складними технологічними процесами : автореф. дис. на здобуття уч. ступеня канд. техн. наук : 05.13.06 / М.О. Дурман // Херсон. держ. техн. ун-т. – Херсон, 2000. – 19 с. – Режим доступу : [//www.lib.ua-ru.net/inode/31738.html](http://www.lib.ua-ru.net/inode/31738.html)

4. Ефремов В.С. Проектное управление : модели и методы принятия решений / В.С. Ефремов // Менеджмент в России и за рубежом. – 1998. – № 6. – Режим доступа : [//www.iteam.ru/publications/project/section_36/article_2495](http://www.iteam.ru/publications/project/section_36/article_2495)

5. Зинченко В.П. Актуальные вопросы разработки и внедрения системы управления (CFQ) при создании сложных технических объектов / В.П. Зинченко, В.Н. Фурашев : материалы научно-методической конференции [Методологические проблемы качества обучения и обучение качеству], (Харьков-Рыбачье, 19-21 июня 1996 г.). – Х., 1996. – С. 78-80.

6. Зинченко В.П. Концептуальные аспекты создания информационной технологии автоматизированного исследовательского проектирования сложных технических объектов : препринт 97-6 / В.П. Зинченко, В.М. Египко, В.Н. Фурашев. – К. : НАН Украины. Ин-т кибернетики им. В.М. Глушкова, 1997. – 24 с.

7. Иванов С.А. Статистический анализ документальных информационных потоков / С.А. Иванов, Н.В. Крутковская // Научно-техническая информация. Информационные процессы и системы. – 2004. – № 2. – С. 11-14. – (Сер. 2).

8. Интриллигатор М. Математические методы оптимизации и экономическая теория / М. Интриллигатор. – М. : Прогресс, 1975. – 607 с.

9. Кігель В.Р. Методи і моделі підтримки прийняття рішень у ринковій економіці : монографія / В.Р. Кігель. – К. : ЦУЛ, 2003. – 200 с. – (ЕКОМЕН).

10. Кини Р.Л. Принятие решений при многих критериях: предпочтения и замещения / Р.Л. Кини, Х. Райфа ; [пер. с англ. В. В. Подиновский, М. Г. Гафт, В. С. Бабинцев] ; ред. И.Ф. Шахнов. – М. : Радио и связь, 1981. – 560 с.
11. Козелецкий, Ю. Психологическая теория решений / Ю. Козелецкий ; [пер. с польск.] ; ред. Б.В. Бирюков. – М. : Прогресс, 1979. – 504 с.
12. Коковин С.Г. Лекции по теории игр и политологии : часть 1 : введение в теорию игр / С.Г. Коковин. – 66 с. – Режим доступа : [//www.math.nsc.ru/~mathecon/ Kokovin/ mltigran.pdf](http://www.math.nsc.ru/~mathecon/Kokovin/mltigran.pdf)
13. Ланде Д.В. Новітні підходи й технології інформаційно-аналітичної підтримки прийняття рішень / Д.В. Ланде // Національна безпека : український вимір : щокв. наук. зб. / Рада нац. безпеки і оборони України, Ін-т пробл. нац. безпеки. – К., 2008. – С. 87-105. – (Вип. 1-2 (20-21)).
14. Ланде Д.В. Питання побудови багатокритеріальної моделі вибору джерел інформації / Ланде Д.В., Фурашев В.М. // Открытые информационные и компьютерные интегрированные технологии : сб. науч. трудов. – Х. : Аэрокосмический ун-т “ХАИ”, 2006. – С. 73-79. – (Вып. 30).
15. Ланде Д.В. Програмно-апаратний комплекс інформаційної підтримки прийняття рішень : науково-методичний посібник / Д.В. Ланде, В.М. Фурашев, О.М. Григор’єв. – К. : Інжиніринг, 2006. – 48 с.
16. Ландэ Д.В. Основы моделирования и оценки электронных информационных потоков : Монография / Д.В. Ландэ, В.Н. Фурашев, С.М. Брайчевский, А.Н. Григорьев. – К. : ТОВ “Інжиніринг”, 2006. – С.176.
17. Ланде Д.В. Забезпечення вибіркового доступу до контенту мережі Інтернет як засобу оцінки ситуації та прийняття рішень / Д.В. Ланде, В.М. Фурашев // Открытые информационные и компьютерные технологии. – Х. : НАКУ “ХАИ”, 2006. – С. 47 - 54. – (Вып. 32).
18. Литвиненко О.В. Інформаційні впливи та операції / О.В. Литвиненко. – К. : НІСД, 2003. – 240 с. – (Сер. “Національна безпека”. – Вип. 6).
19. Методичні вказівки до виконання курсового проекту з дисципліни “Системи і методи прийняття рішень” для студентів спеціальності “Прикладна математика”, “Інформатика” : укладач Романова Н.Г. – Полтава : ПолтНТУ, 2003 р. – 42 с.
20. Менеджмент в малом бизнесе : как принимать решения. – М. : Дека, 1994. – 70 с.
21. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті : практикум : навчальний посібник для студентів спец. 7.050106 “Облік і аудит”. ; за ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця, к.е.н., доц. М.М. Шигун. – Житомир : ЖДТУ, 2006. – 148 с.
22. Науман Є. Принять решение – но как? / Є. Науман ; ред. Ю.П. Адлер ; [пер. с нем. М.С. Каценбогена]. – М. : Мир , 1987. – 198 с.
23. Орлов А.И. Теория принятия решений : учебное пособие / А.И. Орлов. – М.: Издательство “Март”, 2004. – Режим доступа : [//www.aup.ru/books/m157](http://www.aup.ru/books/m157)
24. Савина Е.А. Выбор и принятие решения: риск и социальный контекст / Е.А. Савина, Х.Т. Ванг // Психологический журнал. – 2003. – № 5. – С. 23-30.
25. Саати Т., Крис К. Аналитическое планирование. Организация систем / Т. Саати, К. Крис ; [пер. с англ.]. – М. : Радио и связь. – 1991. – 224 с.
26. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Т. Саати. – М. : Радио и связь. – 1993. – 278 с.
27. Системи та методи прийняття рішень. Курс лекцій для студентів бакалавратури спеціальності 6.080200 – “Прикладна математика” всіх форм навчання : укладачі : Ємець О.О., Наконечний В.В., Романова Н.Г. – Полтава : ПолтНТУ. – 2003. – 51с.
28. Соловьев. А.И. Колебательно-маятниковый механизм принятия государственных решений: к обоснованию когнитивной модели / А.И. Соловьев // Полис. – 2005. – № 5. – С. 6-21. – Библиогр.: С. 21-22.
29. Фурашев В.М. Системна інформатизація процесів підтримки прийняття рішень : монографія / В.М. Фурашев – К.: “Синопис”, 2009. – 224 с.

30. Фурашев В.М. Практичні засади прогнозу можливих загроз та ризиків шляхом аналізу взаємопов’язаності подій з інформаційним простором / В.М. Фурашев, Д.В. Ланде // Правова інформатика. – 2009. – № 3(23). – С. 27-35.

31. Фурашев В.Н. Моделирование информационно-электоральных процессов : монографія / В.Н. Фурашев, Д.В. Ландэ, С.М. Брайчевский. – К. : НДЦПІ АПрН України. – 2007. – 182 с.

32. Фурашев В.М. Щодо створення типової інформаційно-аналітичної системи підготовки прийняття рішень в органах державної влади / В.М. Фурашев // Открытые информационные и компьютерные технологии. – Х. : НАКУ “ХАИ”, 2006. – С. 16-20. – (Вып. 33).

33. Хомяков В.І. Менеджмент підприємства : навч. посібник для вузів / В.І. Хомяков. – К. : Кондор, 2005. – 434 с.

34. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И.Ожегов. – М. : Изд-во “Русский язык”. – 1987 . – 798 с. – (18 издание).

35. Додонов А.Г. Компьютерные информационно-аналитические системы : толковый словарь / А.Г. Додонов, Д.В. Ландэ, В.Г. Пуятин. – К. : НВП “Видавництво “Наукова думка” НАН України”. – 2011. – 384 с.

36. Фурашев В.М. Питання законодавчого визначення понятійно-категорійного апарату у сфері інформаційної безпеки / В.М. Фурашев // Інформація і право. – 2012. – № 1(4). – С. 46-55.

37. Вікіпедія. – Режим доступу : [http://uk.wikipedia.org/wiki/ Дія_\(значення\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/Дія_(значення))

38. Википедия. – Режим доступа : [http://ru.wikipedia.org/wiki /Алгоритм](http://ru.wikipedia.org/wiki/Алгоритм)

39. Википедия. – Режим доступа : [http://ru.wikipedia.org/wiki/ Закон_\(значение\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Закон_(значение))

~~~~~ * * * ~~~~~